

Ontlezing

Samenwerken om het tij te keren

BOEKMAN

FOKKE & SUKKE
BESTRIJDEN DE ONTLEZING

JULLIE MOETEN VOOR JE LIJST
VIJF HISTORISCHE TWEETS LEZEN

EN TIEN
BOOKTOKS
KIJKEN

RGVT

Jack van der Leden

Ontlezing

Samenwerken om het tij te keren

Nederlandse jongeren hebben de laagste leesmotivatie ter wereld. Dat blijkt uit internationaal onderzoek (PISA) uit 2018 ([OECD 2019](#)). De leesvaardigheid maar ook het leesplezier gaan achteruit. Bijna de helft van de vijftienjarigen noemt lezen tijdverspilling en bijna een kwart van de jongeren leest zo slecht dat ze het risico loopt laaggeletterd te worden en niet te kunnen meekomen in de samenleving. Ontlezing heeft dus ingrijpende maatschappelijke gevolgen. Valt het tij nog te keren? Zorgt het BookTok-effect voor licht aan de horizon? De Kennisbank van de Boekmanstichting bevat tal van documenten over ontlezing en initiatieven van organisaties en overheden om de animo voor lezen te stimuleren. Deze *Verkenning* biedt een beknopt overzicht van een breed gedeelde leesaanpak.

Aandacht voor leesgedrag

Jongeren tussen de 13 en 19 jaar lezen gemiddeld nog maar zo'n 14 minuten per dag, een afname van 40 procent ten opzichte van vijf jaar eerder (Schaper et al. 2018). We lezen minder, minder vaak en minder goed. Dat is problematisch, want wie niet kan lezen, heeft minder kansen in de samenleving. Zo is te lezen in de inleiding van de publicatie *Omdat lezen loont* over effectief leesonderwijs (Dijk et al. 2022). 'Kunnen lezen is niet enkel een vaardigheid, maar een manier om je in verbinding te stellen met de wereld om je heen'. Burgerschap en geletterdheid gaan hand in hand, aldus de auteurs (Ibid., 7).

In de bundel *De lezende mens*, over ontleding en leesgedrag, wordt lezen dan ook een 'fundamentele vaardigheid' genoemd: het verschaft de mens kennis en kritisch denkvermogen. 'Het boek delft het onderspit in het gevecht om de schaarse vrije tijd en de ontleding neemt toe' (Hisgen et al. 2022). In de publicatie verzamelen de auteurs de laatste inzichten uit het leesonderzoek en houden ze een pleidooi voor hernieuwde aandacht voor de toekomst van het lezen.

Ontleding is ook een zaak voor de politiek, vindt universitair docent en rechtsfilosoof Tamar de Waal, want zij vormt een bedreiging voor 'een vaardigheid die geïnformeerd democratisch debat en kritisch burgerschap ondersteunt: diepe concentratie'. Het tij moet gekeerd. 'Niet alleen functioneel lezen, maar ook diep lezen moet hoog op de politieke agenda gezet' (Waal 2023).

De Nederlandse leescultuur lijkt af te brokkelen, waarschuwt ook publicist Bas Heijne. Aandacht voor boeken in dagbladen en op televisie neemt bijvoorbeeld steeds verder af. Leesbevordering heeft al snel iets smekends wanneer rolmodellen, zoals zangeres en vlogger Famke Louise, worden ingezet om jongeren tot lezen over te halen. Maar hoe houd je literaire cultuur levend in het mediatijdperk? Hij roept op tot creatief nadenken over hoe de traditionele literaire cultuur in een nieuwe context vorm te geven, bijvoorbeeld door de klassiekers af te stoffen en opnieuw met lezers in contact te brengen. Laat de lezer op dit werk los, schrijft hij, en geef ze gelegenheid om er met elkaar over te praten en ervaringen te delen (Heijne 2022; over de invloed van rolmodellen op leesgedrag

zie [Dera et al. 2022](#); zie ook [Roest 2022](#) over de inzet van hiphop in de klas).

Rolmodellen kunnen niet alleen als aanjager maar ook, indirect, als onderwerp van een boek, jongeren aanzetten tot lezen. Dat blijkt uit een onderzoek door onderzoeksbureau Orius naar de leescultuur onder jongeren in 2021. Het onderzoek was in opdracht van Stichting Lezen, een organisatie die zich inzet voor leesbevordering (waarover hierna meer). De concurrentie met sociale media, games en series is groot, zo kwam naar voren ([Sikkema 2021](#); zie ook [Lovenberg et al. 2019](#)).¹

Het leesgedrag van jongeren verdient meer aandacht, betogen Cedric Stalpers, docent ontwikkelingspsychologie, en Mia Stokmans, universitair hoofddocent algemene cultuurwetenschappen aan Tilburg University. Zij onderscheiden daartoe drie lezersgroepen onder jongeren op basis van leesfrequentie en -attitude: boekenmijders, boekentwijfelaars en boekenliefhebbers. Een van hun aanbevelingen om het lezen te bevorderen is dat onderwijs en openbare bibliotheken onderling afspraken maken over een optimaal boekenaanbod en samen met overheden de inkrimping van bibliotheekfilialen een halt toeroepen ([Stalpers 2020](#); [Stalpers et al. 2021](#)). ↓

Wie niet kan lezen, heeft minder kansen in de samenleving

Leesvaardigheid in cijfers

PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) en PISA (Programme for International Student Assessment) zijn mondiale onderwijsonderzoeken die respectievelijk vijf- en driejaarlijks de leesvaardigheid van kinderen en jongeren in kaart brengen. PIRLS is een internationaal vergelijkend onderzoek naar de vaardigheid in begrijpend lezen bij basisschoolleerlingen uit groep 6. Ongeveer 50 landen doen

mee, met 4.500 leerlingen per land. PISA richt zich op een iets oudere groep jongeren en heeft als doel de vaardigheden en kennis in lezen, wiskunde en natuurwetenschappen van 15-jarigen in kaart te brengen. Meer dan 80 landen en 500.000 leerlingen nemen eraan deel. Nederland sloot zich in 2000 aan.²

In *Resultaten PISA-2018 in vogelvlucht* (Gubbels et al. 2019) beschrijven de auteurs de belangrijkste Nederlandse resultaten van

Boekenwand in
café in Macao,
China. Fotografie:
André Batenburg

het onderzoek over 2018 ([OECD 2019](#)) en maken daarbij een vergelijking met de Nederlandse resultaten uit eerdere metingen uit 2003 tot en met 2015. Ook worden de resultaten in internationaal perspectief geplaatst.

De cijfers spreken boekdelen. Van alle onderzochte landen bleken Nederlandse scholieren het minste leesplezier te hebben. 42 procent van hen vond lezen tijdverspilling en 53 procent las nooit voor zijn plezier.³ Ten opzichte van 2015 daalde tevens de leesvaardigheid van Nederlandse scholieren significant. Een van de conclusies is dat bijna één op de vier leerlingen onvoldoende leesvaardig is om als mondige burger aan de samenleving deel te nemen. Vooral wat betreft het evalueren van en het reflecteren op teksten, oftewel het diepe leesbegrip, scoren Nederlandse leerlingen minder goed in vergelijking met andere landen. Behalve het begrijpend lezen is ook het plezier in lezen van Nederlandse leerlingen afgenomen ten opzichte van 2009 ([Gubbels et al. 2019](#); [Dood et al. 2020](#)).

Onderzoekers pleiten voor een gecombineerde en preventieve aanpak in een poging het tij te keren

Maatschappelijke context

In een verdiepende studie naar aanleiding van het PISA-rapport kijken onderzoekers naar de relatie tussen leesvaardigheid en leesplezier aan de hand van geslacht, opleidingstype, opleidingsniveau van de ouders en thuistaal, ook in vergelijking met belendende landen. De mate van leesplezier, zelfbeeld en leesgedrag van leerlingen weerspiegelt de opbouw van het Nederlandse onderwijssysteem, stellen de onderzoekers vast. Vwo-leerlingen hebben bijvoorbeeld het meeste leesplezier en besteden ook de meeste tijd aan lezen voor plezier, vmbo-leerlingen het minst ([Dood et al. 2020](#); zie [Dera 2019](#) voor de inhoud en waardering van literatuurlijsten voor het schoolvak Nederlands op havo en vwo). De onderzoekers komen met aanbevelingen ('zie leesplezier en leesvaardigheid in elkaars verlengde') en pleiten voor een gecombineerde en preventieve aanpak in een poging het tij te keren ([Dood et al. 2020, 6](#)). Besteed daarom in de klas niet alleen aandacht aan het doorgronden van de betekenis van een tekst, zeggen de onderzoekers, maar zorg ook voor 'rijke en interessante teksten' voor leerlingen ([Dood et al. 2021, 15-16](#)). Liever geen 'commerciële pulp', vinden Yra van Dijk en Marie-José Klaver, want die roept alleen maar 'perverse prikkels' op. Terwijl er 'meer dan genoeg kinder- en jeugdboeken voor alle leeftijden bestaan die het taalniveau van kinderen verrijken en hun belevingswereld vergroten' (Dijk et al. 2021; [Glorie 2021](#)). Jonge lezers worden afgescheept met stoffige klassiekers, aldus Bibi Dumon Tak in haar Verwey-lezing in 2021 ([Dumon Tak 2021](#)).

Het onderzoek van Van Dijk et al. laat bovendien zien dat kinderen van laagopgeleide ouders of ouders met een migratieachtergrond significant slechter lezen dan kinderen van hoog- of middelbaar opgeleide, witte ouders, en die kloof groeit. Dat heeft maatschappelijke gevolgen maar leidt ook tot 'cultureel verlies', wanneer we belangstelling verliezen voor verhalen, benadrukken de auteurs. Ook kan ongeletterdheid uiteindelijk de sociale en politieke cohesie ondermijnen, zodra lezers 'het vermogen tot kritisch lezen en nadenken verliezen' ([Dijk et al. 2022, 8-9](#)).

Scholen en wijkteams kunnen een rol spelen in het stimuleren van lezen onder kinderen, concludeert de Stichting voor Economisch Onderzoek (SEO) in een onderzoek naar de gevolgen van kansongelijkheid in Nederland en mogelijke beleidsopties. Dit onderzoek brengt verschillen in hulpbronnen thuis in beeld met een enquête onder kinderen uit groep 5 en leerkrachten van basisscholen in Nederland ([Weel et al. 2022](#)).

Oorzaken van de leescrisis

Ontlezing is een complex vraagstuk waarvoor niet één oorzaak is aan te wijzen. De oplossing wordt gezocht in het lees- en literatuuronderwijs, terwijl het gehele onderwijssysteem een van de oorzaken van de leescrisis is, aldus Van Dijk en Klaver. De dalende leescijfers komen voort uit een veel grotere crisis waarover vele deskundigen, onderzoekers en leraren de afgelopen jaren rapporten en columns vol hebben geschreven. Oorzaken zijn de falende overheid en schoolbesturen, tekortschietende curricula en de lage eisen op de lerarenopleidingen ([Klaver et al. 2022](#)). ‘Het hele fundament van het onderwijsgebouw blijkt rot’. Niemand lijkt echt verantwoordelijk te zijn voor het leesonderwijs, constateren de twee deskundigen. Dat heeft onder andere te maken met de verdeling van het leesbeleid in Nederland over twee bewindslieden. De bewindspersoon verantwoordelijk voor cultuur gaat over *leesbevordering*, via openbare bibliotheken en Stichting Lezen, en de bewindspersoon verantwoordelijk voor onderwijs gaat over *leesonderwijs*. Deze fundamentele scheiding van leesplezier en leesonderwijs staan structurele veranderingen in de weg, aldus Van Dijk en Klaver. Hoopgevend is het in 2022 door Dennis Wiersma, minister voor Primair en Voortgezet Onderwijs, geïntroduceerde *Masterplan Basisvaardigheden* waarmee er geld is vrijgemaakt voor het verbeteren van vaardigheden zoals taal én het ontwikkelen van een nieuw curriculum ([Wiersma 2022](#); [Klaver et al. 2022](#)). Daarover hierna meer.

De cijfers passen in een lange reeks van onderzoeken die gezamenlijk laten zien dat zowel jongeren als volwassenen al jaren minder lezen, blijkt onder andere uit de Cultuurmonitor.⁴ Naarmate jongeren ouder worden, vinden ze lezen bovendien **steeds minder leuk**,

waarbij leesmedia het in de vrije tijd vaak afleggen tegen andere media. Feit is dat in de bovenbouw van het primair onderwijs het leesplezier soms afneemt door de verschuiving van ‘leren om te lezen’ naar ‘lezen om te leren’ en van vrijwillig naar verplicht lezen. Daarna is de overgang van jeugdboeken naar literatuur voor volwassenen voor sommige leerlingen te groot. Ook haken leerlingen af door de samenstelling van de leeslijst of de nadruk op begrijpend lezen en leesstrategieën ([Dera 2019](#), [Noorduijn 2020](#), [Engelshoven et al. 2020](#)). De meeste docenten Nederlands staan leerlingen toe om young adult-boeken te lezen voor hun leeslijst in de bovenbouw van havo en vwo, blijkt uit onderzoek van promovenda Linda Ackermans ([Ackermans 2022](#)). Dat is een positief signaal. Volgens de meeste ondervraagde docenten vergroten young adult-boeken de leesmotivatie van leerlingen en kunnen een brug vormen naar de literatuur voor volwassenen.

Onderzoeker Frank Huysmans (WareKennis onderzoek en advies) bracht in kaart wat de gevolgen van corona voor het leesgedrag zijn geweest, in welke mate er anders wordt gelezen en door wie, met daarin een vergelijking van Nederlanders naar leeftijd, afkomst, opleidingsniveau en sociale klasse. Vooral mensen met havo en mbo als hoogst voltooide opleiding zijn in de coronajaren meer gaan lezen, is een van de conclusies ([Huysmans 2022](#), zie [Musscher 2021](#) voor onderzoek naar de invloed van de pandemie op het leesgedrag van middelbare scholieren).

Ambitieuze leesoffensief

Geschrokken door de PISA-onderzoeksresultaten riepen de Raad voor Cultuur en de Onderwijsraad in 2019 op tot een leesoffensief. Zij stellen dat leerlingen vooral korte tekstjes lezen, zoals berichten op hun smartphone, maar minder tijd besteden aan het geconcentreerd lezen van langere teksten of boeken (diep lezen). De raden doen drie aanbevelingen om een sterke infrastructuur voor leesmotivatie tot stand te brengen. Voer een krachtig en samenhangend leesbeleid waarin de landelijke en lokale overheden, scholen en bibliotheken samen optrekken. Zorg voor een rijk leesaanbod gedurende de gehele schoolloopbaan. En breng een leescultuur tot stand, want jongeren lezen ↓

meer wanneer ze omgeven worden door een leescultuur. Zo adviseren zij scholen bijvoorbeeld om leesspecialisten in te schakelen ([Raad voor Cultuur et al. 2019](#)).

Gelijktijdig met dit advies verscheen een rapport van Sardes, onderzoeks- en adviesbureau op het gebied van onderwijs, opvang en opvoeding, in opdracht van de Onderwijsraad. Doel was om de stand van zaken rond lezen in kaart te brengen en opinies te verzamelen van betrokkenen om het lezen door kinderen en jongeren te stimuleren. Leraren blijken zich onvoldoende bewust te zijn van de positieve effecten van lezen (voor het plezier) op de taalontwikkeling, is een van de conclusies ([Broekhof et al. 2019](#)).

De Taalunie onderschrijft de adviezen en komt ook zelf met aanbevelingen om het niveau van begrijpend lezen en het leesplezier te vergroten. Het leesonderwijs is te weinig uitdagend en wordt door veel leerlingen als saai ervaren, luidt een van de bevindingen. De Taalunie pleit onder andere voor een ruimer en beter boekenaanbod op scholen, afwisseling in werkvormen en grotere inbreng van de leerlingen ([Pereira et al. 2019](#)).

Waarschuwingen over de afgenomen leesvaardigheid kwamen er ook van de Inspectie van het Onderwijs (2020). De Sociaal-Economische Raad noemt de laaggeletterdheid in het algemeen een ‘enorm maatschappelijk probleem’ en komt met voorstellen om dit effectiever te bestrijden, zoals het verdubbelen van overheidsinvesteringen ([SER 2019](#)).

In 2020 luidde de Leescoalitie – een samenwerkingsverband van landelijke leesbevorderingsorganisaties, bibliotheken en andere op lezen gerichte organisaties, en maatschappelijke organisaties zoals het Nederlands Centrum Jeugdgezondheid – de noodklok en herhaalde in een manifest de noodzaak van een ambitieus leesoffensief gericht op leesbevordering, waarin leesplezier een essentiële rol vervult ([Leescoalitie 2020](#)).

De alarmsignalen leidden in de Tweede Kamer tot de [motie Rog c.s.](#) waarin wordt voorgesteld onderzoek te doen naar de oorzaken van de afgenomen leesvaardigheid van leerlingen in het funderend onderwijs en advies uit te brengen over noodzakelijke maatregelen om de leesvaardigheid weer op peil te brengen. Dit resul-

teerde in 2021 in het rapport *Sturen op begrip* ([Broek et al. 2021](#)). Conclusie: de voornaamste oorzaak van de gesignaleerde afname in leesvaardigheid is dat veel Nederlandse leerlingen moeite hebben met verdiepend lezen: met het leggen van verbanden binnen een tekst en tussen tekst en hun achtergrondkennis die verder gaan dan de meest basale, en met het reflecteren op en integreren en evalueren van wat ze lezen. In het rapport staan verschillende mogelijkheden om actie te ondernemen, bijvoorbeeld voor de leraar, schoolleiding en overheden. De kennis en kunde op het gebied van begrijpend lezen van de leraar voor de klas is een belangrijke voorwaarde voor effectief begrijpend leesonderwijs⁵, aldus de onderzoekers, naast de thuissituatie van de leerlingen, en dan met name de geletterdheid en de kwaliteit van talige interactie ([Ibid., 3-5](#)).

Het bedrag dat gemeenten reserveren voor een openbare bibliotheekvoorziening is sinds 2014 met 19 procent gedaald, constateerde de Raad voor Cultuur in een advies aan de toenmalige minister van OCW, Ingrid van Engelsehoven, in 2020. Hierdoor heeft niet iedereen in Nederland meer toegang tot een openbare bibliotheek in de eigen gemeente. Dat is kwalijk, aldus de raad, want bibliotheken spelen immers in op leesmotivatie en -vaardigheid, en daarmee ook op laaggeletterdheid en digitale vaardigheden ([Raad voor Cultuur 2020](#)). ↓

Kennis en kunde op het gebied van begrijpend lezen van de leraar is een belangrijke voorwaarde voor effectief begrijpend leesonderwijs

Samenhangende leesaanpak

In twee Kamerbrieven in december 2019 en oktober 2020 reageerden Ingrid van Engelshoven en toenmalig minister voor Basis- en Voortgezet Onderwijs en Media, Arie Slob, met aanbevelingen over hoe cultuur en onderwijs samen kunnen zorgen voor meer leesplezier en -motivatie ([Engelshoven et al. 2019](#); [Engelshoven et al. 2020](#)). Ontlezing is een complex probleem en vraagt om een brede aanpak. Daartoe ging begin 2020 het Leesoffensief van start, een preventieve aanpak als aanvulling op andere bestaande manieren om lezen te stimuleren, met als doel voorlezen en lezen onder jongeren te stimuleren. Centraal staat een krachtige en samenhangende leesaanpak, met een belangrijke rol voor bibliotheken en een breder en diverser aanbod van jeugdboeken. ‘Het Leesoffensief zien wij als een maatschappelijke beweging, waarin zowel leesvaardigheid als leesplezier aandacht moet krijgen. De twee zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden’, aldus beide ministers ([Engelshoven et al. 2020](#)). Er wordt ingezet op een betere structurele verankering van leesvaardigheid in het curriculum, stimuleren van meer leesplezier en een actie-agenda met maatschappelijke partners. Uitgangspunt is een doorgaande leeslijn.

Een van de maatregelen is de *Tijdelijke subsidieregeling Leesoffensief* ([Joustra 2020](#)), bedoeld om het lezen door jongeren en het voorlezen aan kinderen te stimuleren. Ook is er ondersteuning voor tal van initiatieven ter ondersteuning van de kennisdeling en kennisvergroting, zoals de websites [lezeninhetvmbo.nl](#) en [lezeninhetpo.nl](#) van Stichting Lezen en SLO die informeren over leesmotivatie, -onderwijs en -vaardigheid op respectievelijk het vmbo en basisonderwijs in Nederland ([Engelshoven et al. 2020](#)). De begin 2022 aangetreden staatssecretaris van Cultuur en Media Gunay Uslu schreef halverwege het jaar in haar *Hoofdpijnen-brief cultuur 2022* dat het kabinet blijft werken aan een toekomstbestendige bibliotheekvoorziening in elke gemeente, en dat de OCW-bewindslieden zich gezamenlijk blijven inzetten om op het gebied van leesbevordering de samenwerking tussen scholen, bibliotheken en de omgeving rond jongeren te versterken ([Uslu 2022b](#), zie ook [Uslu 2022c](#)).

Miniatuur
boekenkast
in etalage in
Beiroet, Libanon.
Fotografie: Jack
van der Leden

Ook in het *Masterplan Basisvaardigheden* van minister Dennis Wiersma in mei 2022 wordt ingezet op het vergroten van basisvaardigheden zoals taal. In een [nieuw curriculum](#) zal bovendien lezen een doorlopende leerlijn worden door het domein taal en cultuur ([Wiersma 2022](#); [Broek et al. 2021](#); voor actualisatie kerndoelen en examenprogramma's zie [Teunis 2023](#)). Goed nieuws, vinden Van Dijk en Klaver. Meer regie en een centrale visie op de rol van lezen en belezenheid is noodzakelijk in de strijd tegen ontlezing ([Klaver et al. 2022](#)). De curriculumwijziging biedt kansen om het leesonderwijs ↓

te verbeteren als daarin leesplezier en -motivatie centraal komen te staan, aldus Stichting Lezen ([Stichting Lezen 2020, 2](#)). Het kabinet maakt zich zorgen over de dalende leesvaardigheid onder jongeren, blijkt uit de *Miljoenennota 2023*, en pleit voor meer focus op de basisvaardigheden van leerlingen binnen het onderwijs via het *Masterplan basisvaardigheden* ([Kaag 2022, 54](#)). Er komt 12,9 miljoen euro [extra beschikbaar voor leesbevordering](#), bedoeld voor de uitbreiding van locaties met BoekStart in de kinderopvang en de Bibliotheek *op school* primair onderwijs en vmbo.

In november 2022 werden de plannen geconcretiseerd in een Kamerbrief over het versterken van het stelsel van openbare bibliotheken. Staatssecretaris Uslu kondigde aan te werken aan een wijziging van de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen, om de toegankelijkheid, bereikbaarheid en kwaliteit van de bibliotheek voor de langere termijn veilig te stellen. Voor de bijdrage van culturele instellingen aan leesbevordering komt in 2023 6 miljoen euro, in 2024 5 miljoen euro en vanaf 2025 structureel 4 miljoen euro beschikbaar. Gemeenten worden daarnaast verplicht een toekomstgerichte bibliotheekvoorziening voor hun inwoners te verzorgen. Ook wordt de Bibliotheekwet aangepast zodat iedereen onder de 18 jaar gratis lid kan worden van de bibliotheek ([Uslu 2022a](#)).⁶

Meer regie en een centrale visie op de rol van lezen en belezendheid is noodzakelijk in de strijd tegen ontlezing

Leesbevorderingsprogramma's

Het leesbevorderingsbeleid in Nederland krijgt onder andere gestalte in het landelijk leesbevorderingsprogramma [Kunst van Lezen](#). Dit ging in 2008 van start op initiatief van het ministerie van OCW en is sinds 2016 deel van het actieprogramma [Tel mee met Taal](#), gericht op de bestrijding van laaggeletterdheid ([Steensel 2022](#)). [Stichting Lezen](#), dat als kenniscentrum de landelijke coördinatie uitvoert van leesbevordering en literatuureducatie voor kinderen en jongeren van 0 tot 20 jaar en als ondersteunende instelling in de letterensector deel uitmaakt van de culturele Basisinfrastructuur (BIS), coördineert het programma, samen met de Koninklijke Bibliotheek (KB).

De preventieve aanpak van Kunst van Lezen rust op vier pijlers (die samen het woord 'lees' vormen): leesomgeving, expertise, evidentie (onderzoek) en samenwerking. Kunst van Lezen richt zich met de programma's BoekStart voor baby's, BoekStart in de kinderopvang en de BoekStartcoach op kinderen van 0 tot 4 jaar. [BoekStart](#) wil ouders van kinderen van 0 tot 4 vier jaar stimuleren tot voorlezen door middel van een BoekStartkoffertje met daarin twee babyboekjes en voorleestips, gratis op te halen bij de openbare bibliotheek. Daar kunnen ouders hun kind ook meteen kosteloos lid maken van de bibliotheek.

Het programma [Bibliotheek op school](#) richt zich op leerlingen op het basis- en voortgezet onderwijs, middelbaar beroepsonderwijs, pabo en lerarenopleidingen (tot 24 jaar) door middel van activiteiten zoals voorlezen, vrij lezen en praten over lezen. Binnen het leesbevorderingsprogramma werken gemeenten, bibliotheken en scholen samen om de taalontwikkeling, het leesplezier en de mediawijsheid van kinderen te vergroten. Dat doen ze bijvoorbeeld door te zorgen voor een actuele en gevarieerde boekencollectie op de scholen, in samenwerking met een leesconsulent van de bibliotheek.

De [VoorleesExpress](#) tot slot is een programma waarbij vrijwilligers gedurende twintig weken wekelijks gezinnen met kinderen die het risico lopen op een taalachterstand bezoeken om kinderen voor te lezen. Ook wordt ingezet op een landelijk dekkende voorziening van leesbevorderingsnetwerken.

De effecten van deze drie projecten zijn positief, maar variëren per doelgroep, concludeert Roel van Steensel, hoogleraar leesgedrag aan de Vrije Universiteit (VU) en universitair hoofddocent Onderwijswetenschappen aan de Erasmus Universiteit (EUR). Wat de drie programma's gemeen hebben en tot een succes maken, is dat ze boeken bij kinderen brengen ([Steensel 2022](#); lees ook effectstudies van [Berg et al. 2015](#); [Bus et al. 2022](#); [Broens et al. 2019](#); [Nielen et al. 2016](#); [Sanden et al. 2019](#); over de rol van de BoekStart-coach, zie [Broekhof et al. 2022](#)).

Diversiteit en positieve representatie op het gebied van etniciteit, gender en seksuele oriëntatie in kinderboeken kunnen bijdragen aan het verminderen en tegengaan van vooroordelen bij kinderen. Schoolbibliotheken zijn een belangrijke bron voor leesboeken voor kinderen in het basisonderwijs. Daarom onderzochten Universiteit Leiden en Stichting Lezen in hoeverre en op welke manier diversiteit een rol speelt in besluitvorming rond de collecties van bibliotheken op scholen die deelnemen aan het leesbevorderingsprogramma de *Bibliotheek op school* ([Bruijn et al. 2022](#)).

Suzanne van Mol bracht in kaart welke rol de (voor)leeservaring van kinderen en adolescenten speelt in hun taal- en leesvaardigheid en leesplezier. Ook vergeleek ze de resultaten met onderzoek uit 2011 om te onderzoeken of (voor)leeservaring in recentere studies een andere rol is gaan spelen dan in de periode van 1989 tot eind 2008 ([Mol 2022](#)).

Andere initiatieven

Naast deze initiatieven tegen ontleding en teruglopende leesvaardigheid zijn er nog meer programma's en [campagnes](#) voor alle leeftijdsgroepen, georganiseerd door onder andere de CPNB en [Stichting Lezen](#). Naast de [Boekenweek](#), [Kinderboekenweek](#) en de campagne [Nederland Leest](#) zijn er bijvoorbeeld de [Nationale Voorleesdagen](#) (voor kinderen tot 6 jaar) en de [Nationale Voorleeswedstrijd](#) (voor groep 7 en 8). Er zijn nog veel meer voorbeelden, zoals de auteursoptredens door bemiddeling van [De Schrijverscentrale](#), die jaarlijks betrokken zijn bij circa 5.000 schrijversbezoeken aan bibliotheken, scholen, boekhandels en festivals. Er is jaarlijks een speciale [Boekenweek voor Jongeren](#). Hierbij verschijnt een geschenkboek

met drie korte verhalen voor jongeren met een bijbehorende lesbrieff voor vo en mbo met opdrachten en lessuggesties voor docenten. De [Jonge Jury](#) wil onderbouwleerlingen op het voortgezet onderwijs tot lezen inspireren door ze een stem te geven bij de keuze voor het beste jeugdboek en [Read2Me!](#) is een voorleeswedstrijd voor brugklassers. Leesbevorderingsprogramma's werpen vruchten af, blijkt uit [onderzoek](#) door onder andere Stichting Lezen, ze hebben positieve effecten op de leesmotivatie en leesvaardigheid.

Binnen het project De Nationale Boeken-Boost van Stichting CPNB en Stichting Lezen ontvangen ongeveer 200 kinderopvangorganisaties, basisscholen en middelbare scholen jaarlijks, gedurende drie jaar, een boekenpakket en lessuggesties. Het doel is het verrijken van het leesklimaat en de boekencollectie van de betrokken organisatie en het stimuleren van de samenwerking tussen bibliotheken/boekhandels en scholen/kinderopvang (zie voor een evaluatie [Kooij et al. 2022](#)). Naast leesbevorderingsprogramma's en campagnes ontwikkelde Stichting Lezen [De doorgaande leeslijn](#), een theoretische basis voor een integrale en structurele aanpak van leesbevordering gericht op kinderen en jongeren van 0 tot 20 jaar ([Montfoort et al. 2020](#)).

Het #BookTok-effect

Het medialandschap verandert razendsnel en ingrijpend. Er wordt nog steeds gelezen, maar anders dan voorheen. Aan de hand van de resultaten uit wetenschappelijk onderzoek bespreken verschillende auteurs de kansen en de uitdagingen van lezen in het digitale tijdperk in de bundel *De nieuwe lezer: lezen in het digitale tijdperk*, het resultaat van het wetenschappelijk congres dat Stichting Lezen eind 2020 organiseerde. Welke consequenties heeft digitaal lezen voor het leesproces? Wat zijn de effecten van multimedia-ondersteuning op leesproblemen bij kinderen en jongeren? En bieden nieuwe vormen van literatuur, zoals Instagrampoëzie, kansen om jongeren (weer) aan het lezen te krijgen? ([Segers et al. 2021](#)).

De groeiende populariteit van sociale media gaat ten koste van leesplezier, wordt nogal eens geroepen, maar sociale media bieden ook mogelijkheden om een veel breder publiek

te bereiken, betoogt Thijs Overpelt, student Nederlands én bookstagrammer: hij bereikt veel potentiële lezers met boekbesprekingen op Instagram, [@boekenjongen](#) (Overspelt 2021).

Zijn nieuwe media het antwoord op ontleding? Volgens Simon Bequoye, werkzaam bij Iedereen Leest in Vlaanderen, de Vlaamse evenknie van Stichting Lezen, vormen nieuwe media als BookTok⁷ niet zozeer de oplossing voor ontleding, maar een van de middelen om lezen te stimuleren, net als de bibliotheek en het leesonderwijs (Hoon 2022, 81-82).

Digitale media zijn een belangrijke tool bij het beschikbaar maken van verhalen en stimuleren tot lezen en uitwisselen van leeservaringen. Dat vertelt Eliane Segers, PISA/PIRLS-expert, wetenschappelijk directeur van het Expertisecentrum Nederlands en hoogleraar Leren & technologie aan de Radboud Universiteit. Ze wijst juist op de potentie van digitale middelen om verhalen online beschikbaar te maken, zoals de leesapp Immer die net als een stappenteller dagelijks je leestijd registreert en je leesdoel helpt te bereiken (Ibid., 82). Maak lezen leuk op zo jong mogelijke leeftijd, is haar advies. Een boekrijke omgeving helpt daarbij. Neerlandicus Jeroen Clemens pleit in een artikel over digitale geletterdheid en online lezen voor een bredere leesopvatting in het onderwijs. Leren lezen in een omgeving die steeds meer online is, is niet alleen voor jongeren maar ook voor het onderwijs en onderwijsgeevenden een uitdaging (Clemens 2022).

#BookTok op het sociale medium TikTok is sinds het ontstaan van de hashtag in de Verenigde Staten en Groot-Brittannië een snel groeiend platform waar jongeren leeservaringen met elkaar delen, elkaar voorlezen en zodoende inspireren tot nog meer lezen. BookTokkers adviseren elkaar, spelen scènes uit boeken en doen verslag van bezoeken aan de boekwinkel (Bakker 2021; Hoon 2022). BookTok biedt daarom ook het boekenvak kansen. Zodra een boek positief in het licht komt, zien uitgevers en boekhandels de verkoop toenemen, vooral young adult-boeken zijn populair. Paulien Loerts, die aan het hoofd staat van zes gerenommeerde uitgeverijen en Athenaeum Boekhandel, ziet nieuwe kansen om nieuwe lezers te winnen (Becker 2022). Sommige boekhandels tonen in

de winkel een BookTok Top 10 en organiseren evenementen voor BookTokkers. Zo organiseerde de bibliotheek Midden-Brabant in Tilburg in samenwerking met een lokale boekhandel een BookTokfest voor jonge lezers, waar zij elkaar ontmoeten en kennismaken met influencers (Bongers 2022). Een BookTok Event in een boekhandel in Rotterdam trok maar liefst 300 BookTokkers, niet alleen om elkaar maar ook hun favoriete schrijvers te ontmoeten (zie ook Leeuwis 2022 en Witt 2021 over de populariteit van BookTok).

Desondanks zou de ontleding uitgevers zorgen moeten baren, waarschuwt uitgever Oscar van Gelderen. ‘Mijn generatie leest nog wel, maar voor na 2030 zie ik het somber in.’ Uitgevers moeten zich volgens hem vernieuwen om het hoofd boven water te houden en op zoek gaan naar andere vormen dan het boek om verhalen aan de man te brengen, zoals scenario’s en toneelstukken (Rek 2022). Uitgever B for Books kiest nog voor het fysieke boek in haar strijd tegen, wat de uitgever noemt, het ‘onheilspellende o-woord’, namelijk met de Literaire Juweeltjes Reeks. Hierbinnen verschijnt sinds 2006 vrijwel elke maand een klein, gebonden boekje voor een laag bedrag met een tekst van een bekende schrijver, zoals Anjet Daanje, Theodor Holman en Frank Westerman. De uitgaven bevatten een kortingsbon waarmee onder andere nog meer werk van de schrijver tegen gereduceerd tarief kan worden aangeschaft. ‘Zo proberen we van niet-lezers lezers te maken, en van weinig-lezers hopelijk graag-lezers’, schrijft de uitgever in de inleiding van een recent verschenen aflevering in de reeks. Heel toepasselijk memoreert de uitgever tot slot een historische advertentieslogan: ‘Wacht niet tot gij een been gebroken hebt, om een reden tot lezen te hebben’ (Holman 2023, 5). •

Literatuur

- Ackermans, L. (2022) *Young adult-literatuur op de leeslijst en in de lespraktijk: een onderzoek naar de inzet en positie van literatuur voor jongeren in de bovenbouw van het havo en vwo*. Amsterdam: Stichting Lezen.
- Bakker, B. (2021) 'Jongere leest boek! En juist door TikTok'. Op: www.volkskrant.nl, 18 september.
- Becker, S. (2022) 'Er staan ineens weer jonge vrouwen in onze boekwinkel'. Op: www.trouw.nl, 9 april.
- Berg, H. van den en A.G. Bus (2015) *BoekStart maakt baby's slimmer*. Delft: Eburon.
- Bongers, S. (2022) "'Als ik een boek uit heb, ben ik trots'". Op: www.nrc.nl, 18 november.
- Broek, A. van den (et al.) (2022) *Analyse en evaluatie referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen: onderzoek in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap*. Nijmegen/Amersfoort: ResearchNed, Expertisecentrum Nederlands en SLO.
- Broek, P. van den (et al.) (2021) *Sturen op begrip: effectief leesonderwijs in Nederland. Rapportage aan de Vaste 2e Kamer Commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap*. Leiden: Universiteit Leiden.
- Broekhof, K. (et al.) (2019) *Cijfers en meningen over lezen in Nederland: kinderen, jongeren, leraren en ouders*. Utrecht: Sardes.
- Broekhof, K. en I. Wierdsma (2022) *Resultaten pilot monitor boekstartcoach 2021-2022: samenvatting*. Utrecht: Sardes, 2022.
- Broens, A. en R. van Steensel (2019) *Werk! de VoorleesExpress? Effecten op woordenschat, verhaalbegrip en de geleerde thuisomgeving*. Eburon, Stichting Lezen.
- Bruijn, Y. de en J. Mesman (2022) *Diversiteit en collectievorming bij de Bibliotheek op school*. Amsterdam: Stichting Lezen.
- Bus, A.G. en M. de Bondt (2022) *Vroeg begonnen, veel gewonnen: een onderzoek naar de langetermijneffecten van BoekStart*. Utrecht: Eburon, Stichting Lezen.
- Clemens, J. (2022) 'Digitale geleetherdheid en online lezen: naar een bredere leesopvatting in het onderwijs'. In: *Omdat lezen loont: op naar effectief leesonderwijs in Nederland*, 75-84.
- Dera, J. (2019) *De praktijk van de leeslijst: een onderzoek naar de inhoud en waardering van literatuurlijsten voor het schoolvak Nederlands op havo en vwo*. Amsterdam: Stichting Lezen.
- Dera, J. en E. Keulen (2022) 'Werkt De Weddenschap? Opvattingen van (v) mbo-docenten en vmbo-leerlingen over leesbevorderingscampagne De Weddenschap en leescoaches DIO, Famke Louise en Jeangu Macrooy'. In: *Nederlandse letterkunde*, jrg. 27, nr. 1, 44-62.
- Dijk, Y. van (2022) 'De ontleding is ieders probleem'. Op: www.nrc.nl, 15 april.
- Dijk, Y. van en M.-J. Klaver (2021) 'Pulp in het onderwijs'. In: *Alles moet anders!*, 146-156.
- Dijk, Y. van (et al.) (red.) (2022) *Omdat lezen loont: op naar effectief leesonderwijs in Nederland*. Huizen: Pica.
- Dood, Chr. en J. Gubbels (2021) 'Wat zegt internationaal onderzoek over de leesvaardigheid en het leesgedrag en leesplezier van onze 15-jarigen?'. In: *Remediaal*, nr. 2-3, 12-17.
- Dood, Chr., J. Gubbels en E. Segers (2020) *Leesplezier, zelfbeeld bij het lezen, leesgedrag en leesvaardigheid en de relatie daartussen: Pisa-2018 verdieping*. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.
- Dumon Tak, B. (2021) 'Wipneus en zijn schimmelige vriendje Pim'. Op: www.nrc.nl, 25 juni.
- Eijnden, J. van den (2021) *Leesmotivatie onder de loep: inzichten uit wetenschappelijk onderzoek*. Amsterdam: Stichting Lezen.
- Engelshoven, I.K. van en A. Slob (2019) *Kamerbrief Leesoffensief*. Tweede Kamer 35300 VIII, nr. 136.
- Engelshoven, I.K. van en A. Slob (2020) *Kamerbrief Stand van zaken Leesoffensief*. Tweede Kamer 28760, nr. 105.
- Glorie, I. (2021) 'Yra van Dijk en Marie-José Klaver: «Pulpboeken horen niet thuis in het onderwijs»'. Op: www.voertaal.nu, 16 juli.
- Gubbels, J. (et al.) (2019) *Resultaten PISA-2018 in vogelvlucht*. Enschede: Universiteit Twente.
- Hazeleger, E. en M. Kaal; Kantar public (2019) *Voorlezen in de kinderopvang*. Amsterdam: Stichting Lezen.
- Heijne, B. (2022) 'Maak literatuur en schrijvers niet zielig'. Op: www.nrc.nl, 17 december.
- Hisgen, R. en A. van der Weel (2022) *De lezende mens: de betekenissen van het boek voor ons bestaan*. Amsterdam: Atlas Contact.
- Holman, Th. (2023) *Het kaartspel*. Hilversum: B voor Books.
- Hoon, W. de (2022) 'Is de jeugd echt uitgelezen?'. In: *de lage landen*, jrg. 65, nr. 2, 76-82.
- Houtveen, Th. en R. van Steensel (2022) *De zeven pijlers van onderwijs in begripend lezen*. Utrecht: Eburon.
- Huysmans, F. (2022) *Hoe leesgedrag is veranderd door corona*. Amsterdam: Koninklijke Vereniging van het Boekenvak.
- Inspectie van het Onderwijs (2020) *De staat van het onderwijs*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Joustra, T.H.T. (2020) 'Tijdelijke subsidie-regels Leesoffensief, Koninklijke Bibliotheek'. In: *Staatscourant*, nr. 51205, 6 oktober.
- Kaag, S.A.M. (2022) *Miljoenennota 2023: nota over de toestand van 's Rijks financiën: investeren in nu en later*. Tweede Kamer 36200, nr. 1.
- Klaver, M.-J. en Y. van Dijk (2022) 'Het falende fundament: de oorzaken van de leescrisis in het onderwijs'. In: *Omdat lezen loont: op naar effectief leesonderwijs in Nederland*, 14-23.
- KVB Boekwerk (2018) 'Wie is de lezer?: tien jaar consumentenonderzoek naar lezen van boeken'. Op: www.kvbboekwerk.nl, 21 november.
- KVB Boekwerk (2022) *Kerncijfers boekenmarkt 2012-2021*. Amsterdam: KVB Boekwerk.
- Kooij, D. D. de Ridder en M. Kieft (2022) *Evaluatie BoekenBoost*. Utrecht: Oberon.
- De Leescoalitie (2020) *Oproep tot een ambitieus leesoffensief: een manifest*. Amsterdam: De Leescoalitie.
- Leeuwis, O. (2022) 'Waar blijft de glitterversie van Nootebooms Rituelen?'. Op: www.nrc.nl, 6 oktober.
- Lovenberg, F. van en J. Steinze (2019) *Lezen in tijden van Nefflix: een gebruiksaanwijzing*. Amsterdam: Cossee.
- Mol, S. (2022) *Het belang van voorlezen en zelf lezen voor kinderen en adolescenten: meta-analyse van het verband tussen (voor)leeservaring en leesvaardigheid*. Amsterdam: Stichting Lezen.
- Montfoort, A. van en A. Wassing (2020) *De doorgaande leeslijn: de leesontwikkeling van 0-20 jaar*. Amsterdam: Stichting Lezen.
- Musscher, M. van (2021) *Lezen is stom, maar waarom?: middelbare scholieren over lezen tijdens en voor de corona-quarantaine*. Masterscriptie Universiteit van Amsterdam.
- Nagelhout, E. en C. Richards (2020) *Rapportage boekenbranche meting 53: 2e reguliere meting van 2020*. Bilthoven: Stichting Marktonderzoek Boekenvak.
- Nielen, Th.M.J. en A.G. Bus (2016) *Onwillige lezers: onderzoek naar redenen en oplossingen*. Delft: Eburon.
- Noorduijn, M. (2020) "'Laten we lezen weer omarmen'". In: *Lezen*, jrg. 15, nr. 1, 4-6.
- OECD (2019) *PISA 2018 results (volume I): what students know and can do; Volume II: where all students can succeed; Volume III: what school life means for students' lives; Volume IV: are students smart about money?; Vol V: effective policies, successful schools; Volume VI: are students ready to thrive in an interconnected world?* Parijs: Organisation for Economic Co-operation and Development.
- Overspelt, Th. (2021) 'Sociale media: de wrede vijand van het leesplezier, of toch een zegen?'. In: *Omdat lezen loont: op naar effectief leesonderwijs in Nederland*, 102-103.
- Pereira, C. en M. Nicolaas (2019) *Effectief onderwijs in begripend lezen: acties voor beter leesbegrip en meer leesmotivatie*. Den Haag: Algemeen Secretariaat van de Taalunie.
- Raad voor Cultuur (2020) *Een bibliotheek voor iedereen: versterking Bibliotheekwet noodzakelijk*. Den Haag: Raad voor Cultuur.
- Raad voor cultuur en Onderwijsraad (2019) *Lees!: een oproep tot een leesoffensief*. Den Haag: Onderwijsraad, Raad voor Cultuur.
- Rek, W. de (2022) 'Mensen verslinden verhalen, maar de ontleding neemt toe. Heeft het boekenvak een revolutie nodig?'. Op: www.volkskrant.nl, 7 april.
- Richards, C. en E. Nagelhout (2021) *Rapportage boekenbranche meting 55: 1e reguliere meting van 2021 naar het kopen, lezen en lenen van boeken*. Bilthoven: Stichting Marktonderzoek Boekenvak.

- Roest, A. de (2022) ‘“Doe je best op school”’: [Nederlandse hiphop in het literatuur- onderwijs](#). In: *Nederlandse letterkunde*, jrg. 27, nr. 1, 102-117.
- Sanden, L. van der (et al.) (2019) [Lezen stimuleren via vrij lezen, boekgesprekken en appberichten: effecten van leesbevorderingsactiviteiten in het basis- onderwijs en vmbo; onderzoek in het kader van een evaluatie van de Bibliotheek op school](#). Utrecht etc.: Eburon en Stichting Lezen.
- Schaper, J., J. de Haan en A.M. Wennekers (2019) [Trends in media: tijd](#). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Scheltinga, F., M. Snel en R. van Steensel (2021) [Beter leesonderwijs: van weten naar doen! Kennistafel Effectief Lees- onderwijs](#). S.l.: PO-Raad (etc.).
- Segers, E. en R. van Steensel (red.) (2021) [De nieuwe lezer: lezen in het digitale tijdperk](#). Utrecht: Eburon.
- SER (2019) [Samen werken aan taal: een advies over laaggeletterdheid](#). Den Haag: Sociaal-Economische Raad.
- Sikkema, P.; Qrius (2021) [De leescultuur van jongeren](#). Amsterdam: Stichting Lezen.
- Stalpers, C.P. (2020) [De leeswereld van jongeren en jongvolwassenen](#). Amsterdam: Stichting Lezen.
- Stalpers, C. en M. Stokmans (2021) ‘De leeswereld van tieners: boekenmijders, boekentwijfelaars en boekenliefhebbers en hoe we hen aan het lezen krijgen’. In: [Omdat lezen loont: op naar effectief leesonderwijs in Nederland](#), 49-61.
- Steensel, R. van (2022) ‘Het effect van leesbevorderings-projecten: boeken bij kinderen brengen loont’. In: [Omdat lezen loont: op naar effectief leesonderwijs in Nederland](#), 111-119.
- Stichting Lezen (2020) [Voorop in leesbevordering: activiteitenplan Stichting Lezen 2021-2024](#). Amsterdam: Stichting Lezen.
- Teunis, B. (2023) ‘[Actualisatie kerndoelen en examenprogramma’s](#)’. Op: [www.slo.nl](#), 8 februari.
- Uslu, G. (2022a) [Een abonnement op de hele wereld: versterken van het stelsel van openbare bibliotheken](#). Tweede Kamer 33846, nr. 70.
- Uslu, G. (2022b) [Hoofdpijnenbrief cultuur 2022: herstel, vernieuwing en groei](#). Tweede Kamer 32820, nr. 467.
- Uslu, G. (2022c) [De kracht van creativiteit: cultuur midden in de samenleving: meerjarenbrief 2023-2025](#). Tweede Kamer 32820, nr. 482.
- Waal, T. de (2023) ‘[Leescrisis](#)’. Op: [www.groene.nl](#), 11 januari.
- Weel, B. ter, H. Bussink en N. Koeman; SEO (2022) [Gevolgen van kansengelijkheid in Nederland: welke beleidsopties zijn er?](#) Amsterdam: Stichting Economisch Onderzoek.
- Wennekers, A., F. Huysmans en J. de Haan (2018) [Lees: tijd: lezen in Nederland](#). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Wiersma, A.D. (2022) [Masterplan basisvaardigheden](#). Tweede Kamer 31293, nr. 620.
- Witt, E. de (2021) ‘“[Jongeren kunnen heel goed zelf beslissen wat ze willen lezen](#)”: [TikTok drijft jonge lezers massaal naar de boekhandel](#)’. In: *Boekblad*, jrg. 188, nr. 6, 26-29.
- Naast deze bronnen bevat de Kennisbank nog veel meer [documenten](#) over lezen, ontleding en leesbevordering.
- Noten**
- 1 Zie voor inzichten uit wetenschappelijk onderzoek over leesmotivatie Eijnden (2021).
  - 2 Naast het digitaal toetsen van de vaardigheden van ruim 6.000 vijftienjarige leerlingen worden ook niet-cognitieve onderwijsopbrengsten (attitudes, gedrag) van leerlingen in kaart gebracht. De resultaten geven aan of en in welke mate Nederlandse scholen succesvol zijn in het voorbereiden van leerlingen op de 21ste eeuw en worden gebruikt door scholen en beleidsmakers. Ook verschijnt er een internationaal vergelijkend rapport waarin onderwijs-systemen en prestaties van landen met elkaar worden vergeleken. Het consortium van onderzoekers van Universiteit Twente (UT), Expertisecentrum Nederlands (EN) en KBA Nijmegen is sinds PISA-2018 verantwoordelijk voor het [Nederlandse aandeel in PISA](#).
  - 3 Letteren is een van de domeinen binnen de Cultuurmonitor van de Boekmanstichting. De [domeinpagina Letteren](#) bevat cijfers en informatie over de makers en lezers van zogenoemde algemene boeken, alsook over organisaties als uitgeverijen, boekwinkels en bibliotheken die tussen hen de schakels vormen. Daarnaast is er aandacht voor vormen van literatuur buiten het papieren boek, zoals e-books, luisterboeken, apps en voordrachtskunst.
  - 4 Tussen 2006 en 2016 daalde het aandeel mensen van 12 jaar en ouder dat per week minstens tien minuten las van 90 naar 72 procent (Wennekers et al. 2018). Het aandeel Nederlanders van 13 jaar en ouder dat minstens één keer per week een boek las, nam tussen 2009 en 2018 af van 51 naar 43 procent, al bleef het sindsdien vrij stabiel (KVB Boekwerk 2018, Nagelhout et al. 2020, Richards et al. 2021). Bron: [www.cultuurmonitor.nl/domein/letteren/](#)
- 5 Het online Platform Samen Onderzoeken, een initiatief van de PO-Raad en het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek (NRO), ondersteunt samenwerkingsinitiatieven van scholen, universiteiten en hogescholen om via kennisdeling het onderwijs evidence-based te verbeteren. Een van de initiatieven is de [Kennistafel Effectief Leesonderwijs](#), zie ook hun visiestuk over effectief leesonderwijs: Scheltinga et al. 2021. In Houtveen et al. 2022 beschrijven wetenschappers en experts aan welke elementen begriprijp leesonderwijs zou moeten voldoen om effectief te zijn.
- 6 Dit was bij de meeste bibliotheken in de praktijk reeds het geval. Het was bibliotheken voor de wetswijziging toegestaan om aan jongeren een contributie te vragen die maximaal de helft bedroeg van de contributie voor volwassenen, zie [www.cultuurmonitor.nl/domein/letteren/](#)
- 7 Naast de hashtag BookTok op TikTok is er de Nederlandstalige variant #BookTok, die wordt gebruikt door Nederlandse TikTokers en voornamelijk Nederlandstalige titels bespreekt en promoot.

Jack van der Leden
is redacteur van *Boekman*
en informatiespecialist
bij de Kennisbank

Colofon

Boekman Extra is een onregelmatig verschijnende digitale uitgave van de Boekmanstichting.

De Boekmanstichting verzamelt en verspreidt kennis en informatie over kunst en cultuur in beleid en praktijk. Het werkterrein omvat het kunst- en cultuurbeleid van de overheden, particuliere financiering van kunst, de sociaal-economische en juridische aspecten van de kunsten en het kunstenaarsberoep, marketing en sponsoring, culturele organisaties en manifestaties, kunst in relatie tot (nieuwe) media, cultuurbehoud, kunst-educatie, amateurkunst en kunstvakonderwijs.

Zie ook www.boekman.nl

Redactie

Jan Jaap Knol
Jack van der Leden
André Nuchelmans
Janina Pigaht
Bjorn Schrijen

Productie

Jack van der Leden

Met dank aan Jette van den Eijnden (Stichting Lezen) voor het meelesen, en Heidi Heinonen (Kennisbank)

Redactieadres

Boekmanstichting,
t.a.v. redactie
Boekman Extra
Herengracht 415,
1017 BP Amsterdam,
telefoon 020 – 624 37 36,
e-mail
redactie@boekman.nl

Kopij volgens de redactie-aanwijzingen via e-mail

Eindredactie en correctie

Paul Postema, Loft 238
Tekst & Media

Beeldredactie

Jack van der Leden
Joseph Plateau

Vormgeving

Joseph Plateau,
Amsterdam

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (art. 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

Al het mogelijke is gedaan om rechthebbenden van beeld te achterhalen. Indien u meent over auteursrechten te beschikken van beeld in deze *Boekman Extra*, dan kunt u contact opnemen met de Boekmanstichting in Amsterdam.